

A ZENE TRANSZFERHATÁSA AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEKEK BESZÉDFEJLŐDÉSÉRE

(KUTATÁSI TERV, 2024)

Tartalom

1. A kutatás előzménye
  - 1.1. Kutatási téma ismertetése
  - 1.2. Szakirodalmi előzmények rövid áttekintése és kapcsolat a témában született korábbi eredményekkel
2. Célkitűzések
3. Vizsgálati módszer
4. A kutatás ütemterve
5. A várható eredmények jelentősége
6. Tudományos közlemények, dolgozatok
7. Bibliográfia

A zene transferhatása az óvodáskorú gyermekek beszédfejlődésére

1. A kutatás előzménye

1.1 Kutatási téma ismertetése

A 21. századi nyugati típusú társadalmakban a gyermekek fejlődése és a felnőttek életszínvonala szempontjából a nyelvi képesség jelentősége nagyon fontos. A nyelv mind minőségi mind mennyiségi értelemben az emberek közti kommunikáció elsődleges eszköze. Társadalomban zajlik az egyén élete, ahol a sikeresség záloga az információ és az együttműködés. A siker akkor következik be, ha a gyermek hatékonyan tud információt szerezni, illetve képes másokkal kapcsolatot fenntartani. Mindkettő nagyban a nyelvi kommunikációs kompetencia színvonalán múlik (Fehérné, Kas, Sós, 2018).

A kommunikációs kompetencia azonban többeknél fejlesztendő terület. Gyarmathy Éva (2021) klinikai szakpszichológus szerint a hatéves gyerekek több mint 20 százalékának nincs meg például a beszédhang megkülönböztetésének képessége, és ennek függvényében kellett megkezdeni az első osztályt. Ez egyenes a diszlexiához vezet.

A nyelvi fejlődés szempontjából az első 4 életév a legfontosabb, az is ismert, hogy ebben a korban már azonosíthatók a nyelvi problémák. A nyelvi támogatás tehát fontos építőelem, amelyet minden óvodában biztosítani kell, ha meg akarjuk előzni ezen problémák messzesemenő következményeit.

Mit lehet tenni? Hogyan segíthetünk a kompetenciafejlesztésben? Melyek azok a módszerek, eszközök, amelyek hatékonyak? Olyan kérdések ezek, amelyek óvodapedagógusként és gyógypedagógusként is fontosak a számomra. Óvónői pályafutásom kezdetétől holisztikus módon igyekszem megközelíteni a gyermekek beszédfejlődési nehézségeit. A tapasztalatom alátámasztja azt, amit a szakirodalomban több helyen is olvastam: a zene transzferhatása révén hatékony segítséget jelent a beszédhez tartozó készségek fejlesztésében. Ehhez kapcsolódva mindennapos munkám során különös hangsúlyt fektetek arra, hogy zeneterápiát is beépítsék a beszéd fogyatékos gyermekek fejlesztésébe. Mindig is lelkesített minden olyan interdiszciplináris tudományág, ami a gyermeki beszédindításhoz segítséget adhat. Úgy vélem, hogy az atipikus beszédfejlődés hatékony kezelése égetően fontos a mai neveléstudomány számára, ezért erre szeretném a kutatásomat építeni.

1.2 Szakirodalmi előzmények rövid áttekintése és kapcsolat a témában született korábbi eredményekkel

Hogyan hat az óvodás és kisiskolás korú gyermekekre a zenei nevelés? Milyen módon befolyásolja a kommunikációjukat? Szakirodalmi olvasmányaimból a zene transzferhatását szeretném kiemelni, illetve néhány kiemelkedő kutatásra hivatkozom, amelyek során a szakemberek arra jutottak, hogy a beszédészlelés fejlesztéséhez segítséget nyújthat a zeneiség, zenei oktatás.

Miért éppen a zene?

„*A nyelv minden szupraszegmentális eleme zenei jellegű*” (Pahn, 2000, 124). Azaz a zene alapvetően szoros kapcsolatban áll a nyelvvel. Björn Tischler (2013) megállapításai szintén ezt támasztják alá. *A zene megélése játék közben* című könyvében a nyelvi szintek alapján mutatja be a zenei nevelés fontosságát. Ezek a következők:

- Fonetikai-fonológiai szint, ami magában foglalja a hangképzést és a nyelv hangrendszerét, valamint olyan paramétereket is, mint a légzés, az énekhang és az artikuláció. Ez a szint zeneileg kifejezhető ének-, beszéd-, hang- és légzőjátékokkal.
- Szemantikai-lexikai und morfológiai-szintaktikai szint, ami a nyelvtani szintet jelenti. Ez magában foglalja a kifejezések kialakítását, a szó jelentését és a szókinccs elsajátítását, valamint a szó- és mondatalkotást. Itt előnyösek azok a zenei ajánlatok, amelyek aktiválják a szókinccset és megszilárdítják a nyelvtani szerkezeteket
- Pragmatika-kommunikációs szint, ami a nyelv kommunikatív használatát jelenti, vagyis nem csak nyelvi tervezési eszközöket és kifejezési formákat. Ide tartoznak például az arckifejezések, a gesztusok, a testtartás és a testkifejezés. Így az érzékelés minden érzelmi és szociális területe is. (Tischler, 2013).

Emellett a zenében lehetőség van az érzések és hangulatok kifejezésére és érzékelésére, valamint a spontán, szabad véleménynyilvánítás elősegítésére is (Tischler, 2013). A zenetanulás legfontosabb pedagógiai jelentősége az úgynevezett transzferhatás. Tiszai Luca a *Zene és transzferhatás* című könyvében így fogalmaz: „*A tudástranszfer lényegében azt jelenti, hogy a korábban tanult tudás és képesség befolyásolja az új tudás és képesség tanulásának és kivitelezésének módját.*” (Tiszai, 2019. 145.)

Különösen figyelemfelkeltő az agykutatás felismerése a zene hatásáról. D. Hodger agykutató szerint a zene a jobb agyféltekét stimulálja, illetve olyan komplex módon aktivizálja mindkét félteke moduljait, ami segíti a tanulási készségek serkentését és az agy fejlődését (Antal-Lundström, 2023).

A zeneiség és a beszédfejlődés/fejlesztés kapcsolatáról szólnak a következő kutatások:

1. Az iskolás egészen pontosan az első osztályos korosztályt már Barkóczi Ilona és Pléh Csaba (1977) megvizsgálta a Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata során. Ennek eredményeként arra a megállapításra jutottak, hogy azoknak a gyermeknek, akik a Kodály-módszer alapján tanultak, nagyon sok rétegű transzferhatást mutattak ki az intelligencia fejlesztésén túl is a nem zenei tagozatra járó gyermekével szemben. A kreativitás tesztek teljesítményében a zenei nevelés fejlesztő hatása már a második évtől kezdve egyértelműen megmutatkozott.
2. Hirler, német származású zenepedagógus és pszichológus megállapította, hogy egy óvodáskorú gyermek életében a ritmikus zenei nevelés azt jelenti, hogy összefüggésben van az egyén teste, lelke, elméje a nyelvvel a mozgással és a zenével. Ha ritmikus-mozgásos dallammal nevelünk, rövid időn belül beindulhat a beszéd, illetve a szókincsfejlődés (Hirler, 1995).
3. Janurik Márta nagycsoportos óvodásokkal folytatott, kilenc hónapos, mindennapos éneklésen és dalos játékokon alapuló zenei fejlesztőkísérlet. Ennek során azt ismerte fel, hogy a zenei fejlesztés eszközeivel a beszédhanghallás jelentős mértékben fejleszthető (Janurik, 2010).
4. Bianca Schroeder 2016-os kutatásában (Nyelvi fejlesztés zenével az óvodában) megállapította, hogy a rövid távú zeneterápia és zenepedagógia a nyelvi promócióban egyrészt növeli a gyerekek önbizalmát a nyelvvel való foglalkozásban, másrészt kimutathatóan hat a szupraszegmentális, prozódikus nyelvi elemekre. A zeneterápia és a zenepedagógia természetesen nem tud csodát tenni és a fejlesztés időbe telik. De bebizonyosodott, hogy a javulás rövid időn belül látható. Feltételezhető, hogy további egységekre van szükség ahhoz, hogy célzottabb hatást lehessen elérni a nyelv többi szintjén. A játékos repertoárt a gyerekek igényei alapján választotta ki. Ennek az igénynek a megállapítására a kutatása kezdetén beszédmegfigyelést végeztett a gyerekekkel a nyelvi szint meghatározásához, amely 3 alkalomra terjedt ki. A megfigyelési lapot zeneterápiás és zenepedagógiai módszerekkel végzett nyelvtudás felmérésére dolgozta ki, B. „Seldak” megfigyelőlapok alapján. A lap a német anyanyelven felnövő gyermekek nyelvi fejlődésének szisztematikus támogatására alkalmas, 4 éves kortól az iskolakezdésig terjedő időszakra.
5. Szakmailag a legnagyobb jelentőségű a Látható Hangok program, amely a kommunikációs kompetencia fejlesztésére alkalmas. Kiindulópontja a már korábban említett kapcsolópont a hang nyelvi- és zenei kommunikáció közös alapja. 3 éves kortól használható, komplex, amelyben játékok, gyermekénekek, hangképek és a gyermeki aktivitás egyaránt hangsúlyos (Antal-Lundström, 2023). Az itt alkalmazott módszerek segítik és fejlesztik az írás-olvasáshoz szükséges részképességeket is az iskoláskor kezdetére. Ezen kívül jelentős mértékben hozzájárulhat a beszédhanghallás fejlődéséhez. A módszer használata megkönnyíti az óvoda-iskola átmenetet, jelentős

segítség lehet a lemorzsolással veszélyeztetett és/ vagy hátrányos helyzetű gyermekek fejlesztésében. (Janurik-Antal-Lundström-Józsa, 2018). A zenepedagógiai program háttérében Frances Rauscher amerikai kutató felismerései állnak. Ő 400 hátrányos helyzetű óvodás gyerekekkel több évig tartó vizsgálata során megállapította, hogy az 5-7 évesek zenei fejlesztése jelentős pozitív hatást gyakorol az esélyegyenlőségre (Antal-Lundström, 2023).

6. Ezen kívül Strait és munkatársai a zenei tréning hatását óvodásoknál, kisiskolásoknál és fiatal felnőtteknél vizsgálva azt találták, hogy azok a 7 és 13 év közötti iskolások, akik a zenetanulást 5 éves koruk előtt kezdték el, s ezt legalább 4 éven át folytatták, szignifikánsan jobb beszédértési teljesítményt mutattak zajban, és hallási munkaemlékezetük is jobb volt a zenét nem tanulókénál (Csépe, 2017).

2. Célkitűzések

Ahogy a fenti vizsgálatok és eredmények is mutatják a zene transzferhatását eszközként felhasználhatjuk a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatásában, másrészt minden gyermek kommunikációs készségeinek fejlesztésében. Tapasztalataim azt mutatják, hogy ennek ellenére kevés óvodapedagógus ismeri ennek a lehetőségeit és használja a zenepedagógiai programokat. Ha azonban ismerté válna, akkor preventív lehetőségként az óvodapedagógusok segíthetnék a gyermekek beszédfejlődését (beszédindítását) és kevesebb óvodásnak lenne szüksége logopédiai terápiára.

Ehhez kapcsolódóan céljaim a következők:

1. Annak a feltérképezése, hogy milyen kommunikációs készségfejlesztést elősegítő, hatékony és bevált zenepedagógiai programok vannak nemzetközileg és hazánkban.
2. A programok közül melyek használatára lehet felkészíteni az óvodapedagógusokat és beépíteni őket a mindennapos óvodai gyakorlatba.
3. Egy olyan bemeneti és kimeneti mérőlap összeállítása, amely a gyermekek fejlődését méri a program/programok használatával.

3. Vizsgálati módszer

A kutatás során többféle módszertant tervezek használni. Kiindulópontom a szakirodalmi kutatás, amely abban segít, hogy feltérképezem a legjobb és legalkalmasabb zenén alapuló óvodai korosztály számára használható programokat. Ahol lehetőség adódik, ott a saját gyakorlatomban is kipróbálom ezeket, így elsődleges tapasztalatokat gyűjtök az eredményességükről. Emellett felmérhetem, hogy mennyire szükséges az óvodapedagógus alapkompenciáján kívül más a megvalósításukhoz. A gyakorlati alkalmazás révén egy gyermekekről szóló bemeneti és kimeneti felmérést szeretnék készíteni (esetleg adaptálni, ha megfelelővel találkozom a szakirodalomban) az óvodapedagógusoknak.

Emellett egy országos kérdőíves felmérésben az óvodapedagógusokat szólítom meg a jelenlegi gyakorlatukról, illetve arról, hogy számukra mi jelentene segítséget a gyermekek beszédfejlődésének támogatásában.

Az előző két terület eredményeit is felhasználva egy módszertani ajánlást szeretnék készíteni, amely elméleti és gyakorlati segítséget nyújthat az óvodai beszédfejlesztéshez.

4. A kutatás ütemterve és eredmények

A szakmai munkát négy részre tervezem osztani.

- a) 6 hónap szakirodalmi kutatás, melynek eredménye min. egy összegző publikáció a jól működő, beszédfejlesztést segítő zenepedagógiai programokról és azok hatásairól az óvodás korosztály számára.
- b) Néhány kiválasztott program használata 3-5 gyermekkel a saját gyakorlatomban és a közös munka szakmai eredményeinek összegzése előzetesen meghatározott szempontok alapján. Ez a szakirodalmi kutatás után kezdődik és az időtartam az adott programok által meghatározott. Az eredmények publikálása mellett szeretnék a gyermekekre vonatkozó bemeneti és kimeneti felmérést készíteni és kiválasztani azt a programot/programokat, amelyek ajánlhatók az óvodapedagógusoknak. (Kb. 12-24 hónap)
- c) A szakirodalmi kutatás után kérdőív készítése, kapcsolatfelvétel óvodapedagógusokkal, a felmérés elindítása és kiértékelése (kb. 12 hónap).
- d) A gyűjtött adatok, háttérinformációk alapján zenepedagógiai szakmai-módszertani ajánlás készítése (kb. 6 hónap).

5. A várható eredmények jelentősége

Az óvodás gyermekek jó része küzd beszédproblémákkal és lenne szüksége logopédusra. Közülük jó néhányan – különösen a hátrányos helyzetű gyermekek – kevés szakmai segítséget kapnak, mivel az óvodákban kevés a logopédus és szülők anyagi lehetőségei erősen korlátozottak, így magánellátást nem tudnak igénybe venni. Azt gondolom, hogy nem eléggé használjuk az óvodapedagógusok kompetenciáit és lehetőségeit a mindennapos nevelés során. Ha olyan preventív lehetőségeket mutatnánk fel, amelyeket az óvodapedagógusok is használhatnak, akkor több gyermek jutna segítséghez. A már említett szakirodalmak kiemelik ezzel kapcsolatban a zene transzferhatását. A két terület kapcsolópontjainak feltérképezése, egy hatékony és jól használható módszertani ajánlás nagy segítség lehet a gyermekek, szülők és a pedagógusok számára is.

A kutatásom befejeztével szívesen mennék óvodákban bemutatni ezt a lehetőséget és ezzel motiválnám az ott dolgozókat a zenei nevelés fontosságára.

6. Tudományos közlemények, dolgozatok

- Mészáros J. (2022). A zene transzferhatása az óvodáskorú gyermekek beszédfejlődésére. *Parlando zenepedagógiai folyóirat*, 2022 (4)

http://www.parlando.hu/2022/2022-4/Meszáros_Judit-Szakdolgozat.pdf (Letöltés ideje: 2023.04.19.)

- Mészáros J. (2022). A zene transzferhatása a koraszülött gyermekek beszédfejlődésére-a különböző terápiás módszerek ismertetése. *Parlando zenepedagógiai folyóirat*, 2022 (5) http://www.parlando.hu/2022/2022-5/Meszáros_Judit-Szakdolgozat.pdf (Letöltés ideje: 2023.04.19.)

7. Bibliográfia

Janurik M. (2010): A zenei hallási képességek fejlődése és össze-függése néhány alapképességgel 4–8 éves kor között. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Hirler S.- Penz E. (1995): Rhythmikspiele-Hand und Fuß, die können tanzen. Seezle, Kallmeyer. pp.7.

Janurik M. -Antal-Lundstöröm I.-Józsa K. (2018) : A zenei hallás korai fejlesztésének szerepe a beszédészlelés fejlődésében: Egy zenei fejlesztőprogram tanulságai- In: Gyermeknevelés online tudományos folyóirat. Zenei nevelés gyermekkorban, 2018 /2. pp. 64

Pahn, Johannes (2000): Musik in der Sprache-Sprache in der Musik. In: Pahn Johannes u.a. (Hrsg.): Sprache und Musik. Beiträge der 71. Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Sprach- und Stimmheilkunde e. V. Berlin

Pléh, Cs. és Barkóczi I. (2016): A korai zenei nevelés ötletesebbé és hajlékonyabbá tesz. In: Falus A. (szerk.) Zene és egészség. Budapest: Kossuth Kiadó. pp. 47-53.

Schröder B. (2016): Sprachförderung durch Musik im Kindergarten. Theoretischer Hintergrund, Fallstudien und Praxisbeispiele. GRIN Verlag

Tischler, Björn (2013): Musik spielend erleben. Grundlagen und Praxismaterialien für Schule und Therapie. Schott Musik GmbH, Mainz

Tiszai, L. (2019): Zene és transzferhatás. Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged

Ulrich M.& Mayr T. (2009): Seldak Sprachentwicklung + Literacy bei deutschsprachig aufwachsenden Kindern - 10 Sprachbeobachtungsbögen incl. Begleithefte. HERDER, Berlin

Internetes forrás:

Csépe Valéria: A zene hatása a fejlődésre és lehetőségei a gyermekgyógyászatban
http://real.mtak.hu/73032/1/Csepe_Gyermekgyogyaszat_2017_u.pdf (Utolsó megtekintés: 2023.01.24.)

Fehérné Kovács Zsuzsanna, Kas Bence, Sósne Pintye Mária: Szempontok a nyelv- és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez I
http://real.mtak.hu/85740/1/Feh%C3%A9rn%C3%A9_Kas_Pintye_2018.pdf(utolsó megtekintés: 2023.01.24.)

<http://www.lathatohangok.hu/program.html> (utolsó megtekintés: 2023.01.24.)

https://nepszava.hu/3141397_egyre-tobb-az-sajatos-nevelesi-igenyu-gyerek(utolsó megtekintés: 2023.01.24.)